

на одговарајући број изреке. Мислим да је лакше читаоцу да чита одреднице у *Регистру*, па да се по њима сналази, него да то ради читајући изреке. Уосталом, мислим да друг Ромац није требало да се устручава да задржи и систем сврставања одредница и систем регистра који су усвојени у *Dicta*, јер је позната чињеница да су *Изреке* израсле из *Dicta*, а на све што се ту налази има исто толико аутроских права као и ја. Да су системи излагања изрека и регистра усвојени у *Dicta* добри, доказује и чињеница да их је Детлеф Лиџебс, у горе поменутој књизи, копирао.

5. Одељак *Изрека* који говори о коришћеним делима и њиховим ауторима назван је *Казало имена*. Мислим да је наслов употребљен у *Dicta* (*Белешке о писцима и делима*) адекватнији. Јер у тексту није ништа измењено у односу на *Dicta*. Само је допуњено. Оно, пак, што је ту речено није *Регистар* (казало) напред поменутих имена, него нови кратки текст (белешка) о њима. Осим тога ту нису обрађена само имена, него и дела, па су, на пример, дате посебне белешке о *Codex Justinianus*, *Codex Theodosianus*, *Codexiuris canonici* итд.

Мислим да сам дужан својим и Ромчевим читаоцима да објасним појаву ове књиге и да укажем на њене сличности и разлике са *Dicta*. Апстрахујући се од овог циља, радује ме што сам још један пут имао прилику да видим како великом радном енергијом и радном способношћу друг Ромац располаже. Мислим да је мало читалаца који схватају колико много знања, способности и труда треба уложити у овакву једну књигу.

Књига је, за наше па и светске прилике, изванредно лепо и луксузно опремљена — почевши од штампе, преко хартије до повеза. Истина, има и одговарајућу, за наше прилике врло високу цену, али ће се, надам се заинтересовани читаоци, гледајући у будућност, ипак одлучити да је купе.

Драгомир Стојчевић

Милан Пак: МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО — ПАРНИЧНИ, ВАН-ПАРНИЧНИ И ИЗВРШНИ ПОСТУПАК СА СТРАНИМ ЕЛЕМЕНТОМ, Београд, „Светозар Марковић”, 1983, стр. 254.

Садржина и систематика садржине Међународног приватног права различито се схватају, и у светској литератури и у нас. Зато прве стране својег рада проф. Пак посвећује управо овој проблематици. При томе он одбацује најчешћу поделу на тзв. општи и посебни део, већ прихвата функционални принцип у систематизацији грађе ове гране права. При томе се он изјашњава за најшири обим обухватности ове гране права, дакле све оно што се односи на правни положај странаца у приватно-правним односима, сукоб закона и сукоб јурисдикција, иако се он не слаже са овом терминологијом. Из тог проистиче основан став: свако поглавље ове материје треба да има свој општи и посебни део, а на таквом функционалном принципу он систематизује целу материју ове гране права у три дела на следећи начин: прво се утврђује међународна надлежност домаћег суда. То значи да на првом месту треба применити правну целину грађанског судског поступка са страним елементом, а када се утврди да је домаћи суд међународно надлежан, могу даље доћи у обзир норме о ослобађању од плаћања предумја судских трошкова, о сиромашком праву, о процесној легитимацији странака итд. После ове правне целине долази друга правна целина — грађанска права странаца. Најзад, примењују се колизионе норме, према којима ће се одредити меродавно право за дефинитивно регулисање имовинских односа, а то може бити право домаће или неке друге државе.

На основу овакве систематике проф. Пак предвиђа расподелу и обраду целокупног Међународног приватног права у три дела — књиге, и то: у првом делу би био изложен грађански поступак за случајеве са страним елементом, посебно парнични, ванпарнични и извршни поступак; у другом делу би био изложен грађанско-правни положај странаца заједно са спољнотрговинском арбитражом; а у трећем делу проблематика међународног сукоба закона и то код личних стања и породичних односа, код имовинских односа и код наследних односа. У следственом начелног прилаза овај рукопис обухвата први део о грађанском поступку за случајеве са страним елементом.

Укупна проблематика грађанског поступка за случајеве са страним елементом изложена је у шест поглавља, с тим да је свако поглавље углавном посвећено појединој врсти поступка, посебно парничном, ванпарничном и извршном. При томе је код сваке од ових врста најпре изложена она проблематика која је заједничка, а то је она која се тиче надлежности, а затим она која је специфична за сваку врсту поступка. У основном тексту дата су решења постављених питања онако како она проистичу на основу нашег права, док је у примедбама, на више места, указано и на решења тих питања у другим карактеристичним правима. При томе су решења у нашем праву дата с обзиром на наше национално законодавство које сад имамо у потпуности, а уколико за поједина питања постоје решења и у међународним уговорима вишестраним или билатералним изложена су и та решења, јер се она у текућој пракси, ако већ постоје, чешће примењују од оних у нашем националном законодавству о истим питањима. То је било и потребно учинити да би корисници ове књиге имали целину нашег националног важећег система о грађанском поступку за случајеве са страним елементом, а у присуству смо управо и општепознатих и деценијама широко примењиваних Хашких конвенција о овој материји.

У поглављу о парничном поступку са страним елементом карактеристично питање, а и питање као проблем који се поставља у свим осталим поступцима, је питање надлежности. При томе су најпре изложена нека општа питања у вези са самим појмом ове надлежности и са њеним односом са општом надлежношћу у парничном поступку кад он није праћен страним елементом, са указивањем на заједничности свих облика парничног поступка, што се чини и код појединих случајева ове надлежности, и то можда у нешто ширем обиму ако би се пошло од претпоставке да корисници ове књиге треба већ да познају систем и материју Грађанског судског поступка као научне и наставне дисциплине. При томе, сходно циљу да у основи буде изложен наш национални систем Међународног приватног права, аутор у овом поглављу, аналогно позитивном праву излаже поједине групе случајева надлежности, указујући на многе компликације које животна пракса овде доноси, а посебно у вези с тим да се, у крајњој линији, обезбеди признање и извршавање пресуда наших судова у страним државама ако то буде било потребно, а што је иначе чест случај. Тако се, при излагању надлежности у парничном поступку пошло од опште прихваћене поделе на општи и посебне парничне поступке, и дата су посебно подробно образложена решења за поједине случајеве ових облика парничног поступка. Код општег парничног поступка питање надлежности је систематизовано у три групе случајева, који су карактеристични у овој материји. То су: диспозитивна надлежност у споровима из уговора са страним елементом (где су свакако најважнији случајеви надлежности према домицилу односно седишту туженика и према месту закључења уговора), факултативна надлежност у споровима из вануговорних односа са страним елементом (где је најважнији случај надлежности суда према месту настанка штете) и искључива надлежност у стварно-правним споровима на домаћим бродовима и ваздухопловима, на некретнинама, у споровима о индустријској својини и у споровима са лицима која уживају судски имунитет. Код посебних парничних поступака, опет у складу са нашим позитивно-правним решењима, изложене су следеће категорије поступака; надлежност у брачним споровима са страним елементом,

надлежност у споровима о утврђивању или оспоравању очинства одн. материнства, надлежност у споровима из односа између родитеља и деце, надлежност у споровима о законском издржавању брачних другова и сродника, надлежност у споровима из менџе и чека, као и реторзиона надлежност, разуме се увек у парничном поступку и споровима са страним елементом.

Поглавље о парничном поступку обухвата обраду још две групе питања: покретање парничног поступка са страним елементом са процесно-правним положајем странаца и доказивање у оваквом поступку. Ту су, аналогно општој теорији и систематизацији Грађанског парничног поступка, изложене специфичности које се јављају у парничном поступку са страним елементом, опет сај мало ширим указивањем на општу проблематику ових установа. Тако су код прве групе питања посебно разрађена, и то нарочито са становишта међународних уговора које је закључила наша земља (а ониј су, познато је, у овој материји релативно бројни), питања достављања писмена у иностранство и пријем писмена у поступку међународне правне помоћи, обавеза странаца да обезбеде парничне трошкове (*cautio iudicatum solvi*), сиромашко право странаца (бесплатна судска помоћ) и признање дејства раније започете парнице пред страним судом, док су код друге групе, која се односе на доказивање у парничном поступку, посебно разрађена опште позната проблематика доказа и доказног поступка, опет аналогно општој теорији доказа и доказивања у Грађанском поступку, што ће свакако олакшати корисницима ове књиге, а посебно студентима, да лакше разумеју и схвате ову проблематику која стоји у тако тесној вези са многим другим гранама права и правним дисциплинама, што никад није сувишно наглашавати и подвлачити. Напротив — само повезивање проблематике Међународног приватног права са осталим гранама права чини ову разумљивијом и практично применљивијом, а то је данас један од задатака наше правне науке, ако се има у виду тако повећани међународни промет робе, новца, људи и идеја, у којем учествује и наша земља, посебно у ситуацији тако великог броја наших радника, на привременом или већ трајном раду у иностранству, у ситуацији развијеног или тако жељеног туризма и у ситуацији потреба за повећањем промета робе и услуга са иностранством, посебно извоза.

Код ванпарничног поступка са страним елементом најважније је, ако не и једино питање, надлежности. Отуда је томе питању углавном посвећена друга глава која говори о надлежности у ванпарничном поступку са страним елементом за уређење личних стања и породичних односа, за уређење имовинских односа (посебно питање расподеле заоставштине) и за састављање, потврђивање и поништај јавних исправа. Уз то је, као и код парничног поступка, изложен и правни положај странаца у ванпарничном поступку. А све то и овде како са становишта нашег унутрашњег права тако и са становишта важећих међународних извора.

Трећа глава је посвећена извршном поступку са страним елементом и то у првом реду питању признања и извршења страних судских одлука од стране наших судова. Ту су изложени већ класичне и у већини земаља прихваћене претпоставке за признање и извршење страних судских одлука као на пример: неправилности у поступку, искључива надлежност домаћег суда, правоснажност одлука у домаћој земљи, повреда домаћег јавног поретка, узајамност, извршност стране судске одлуке. Све то са становишта нашег националног законодавства, и скромних облика међународног регулисања овог питања за поједине посебне случајеве. Овде је аутор, одступајући од начелног прилаза да у основном тексту излаже само наше домаће Међународно приватно право (на бази унутрашњих и међународних за нас важећих извора), изложио и основна питања признања и извршења наших домаћих судских одлука у другим земљама од стране страних судова, указујући само на главне системе који данас у свету постоје о овом питању. Ово је учињено, мислимо оправдано, да се корисницима књиге укаже на тесну повезаност нашег домаћег и страних система признања и извршења судских одлука других држава, нарочито у вези са условом узајамности који се свуда поставља.

На крају књиге укавано је на основне проблеме који се постављају у вези са поступком принудног поравнања и стечаја са страним елементом.

Из свега изложеног види се да књига проф. Пака садржи целовиту и систематску обраду поступака — парничног, ванпарничног и извршног — са страним елементом као дела Међународног приватног права. Написана прегледно ова књига представља свакако део систематског уџбеника за предмет Међународно приватно право која ће бити од незаменљиве користи студентима, иако не и само њима, управо у време када се почиње спроводити у живот наш нови закон о овој материји, први у нашој историји, на којем треба да се образују генерације правника што ће омогућити и ова књига јер је она, као што је већ речено, заснована првенствено на том нашем новом унутрашњем праву.

др Борислав Т. Благојевић

Тибор Варади: МЕЂУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО, Нови Сад, Форум, 1983, стр. 396.

Материја Међународног приватног права у нашој земљи добила је недавно први пут своје целовито законско регулисање. Тиме је и наша земља ушла у круг данас већ не тако малог броја земаља које имају позитивно-правни систем норми о регулисању правних односа са елементом иностраности, у првом реду колизионих норми. До тога је дошло не само из потребе да се употпуни наш правни систем, него и због све већег броја правних односа и правних послова у које ступају, одн. које заснивају наше радне организације и наши грађани, посебно они који се налазе, са својим породицама, на такозваном привременом раду у иностранству.

Све то је наметало потребу да се целовитост система правних односа са елементом иностраности не само боље познаје и више проучава у науци и настави, него и да се цела материја систематски обрађује, како би се што већи број наших правника, за време студија али можда још више после завршених студија, у пракси, оспособио за решавање оваквих односа који више нису реткост у животу наших људи и наших радних организација, већ дневна појава чије специфичности, а њих има доста, и у постављању и у решавању треба све више и све подробније познавати.

Ова књига проф. Тибор Варадија представља једну такву систематску обраду материје Међународног приватног права, коју он омеђује, у вези са различитим схватањима која постоје о предмету ове правне дисциплине, на три битна дела уобичајено названа *правни положај странаца, сукоб закона и сукоб јурисдикција*. При излагању појединих питања у целини овог рада проф. Варади се служи тзв. *case*-системом, тј. он увек најпре износи примере разматраног питања (узета из конкретне праксе или конструисане), па на основу њих поставља одн. разматра проблематику која се намеће, да би се затим дала решења као правила за решавање односне проблематике, а кроз њу и правила за решавање како на почетку постављених питања, тако и њима аналогних питања у вези са конкретним случајевима у пракси. То је један специфичан метод излагања ствари, посебно у материји Међународног приватног права. Овај рад проф. Варадија показује да он може бити прикладан и у нашој науци и нашој педагошкој пракси, па такав његов приступ материји може бити само поздрављен са уверењем да ће дати позитивне резултате.

С обзиром да се елемент иностраности може појављивати скоро код свих врста правних односа, проф. Варади у *Уводним разматрањима* најпре одређује која је врста односа са елементом иностраности управо